Tylman, Mikołaj Goth, Mikołaj Laskorz, Piotr Sancygniowski, Stanisław Kreza, Stanisław Odrowąż, Wojciech Jastrzębiec), albo znajduje się odsyłacz do imienia (np. Jan Braun, Jan Elgot), ale też niekonsekwentnie (np. Andrzej Firlej z Dąbrowicy zob. Firlej Andrzej z Dąbrowicy, Jan Rabsztyński – jest także pod literą R; Mikołaj Szworski jest także pod S). Ponadto zdarza się, że indeks nie zawiera nazwiska osoby, mimo że jedynie pod nim można ją odnaleźć w wydawnictwach encyklopedycznych, a tylko jej imię i herb, np. Andrzej Róża, gdy tymczasem chodzi o Boryszewskiego Andrzeja Różę, arcybiskupa gnieźnieńskiego, który powinien trafić do indeksu pod literą B. Autor nie zastosował także inwersji w konstruowaniu indeksów, a przecież od publikacji naukowej słusznie się tego oczekuje.

Te może nazbyt drobiazgowo wyliczone uchybienia na pewno nie płyną ze szczególnej złośliwości czy niechęci do Autora i Wydawnictwa, w obu przypadkach dobrze przecież zasłużonych dla nauki. Są jednak sprzeciwem wobec bylejakości wykończenia, coraz częstszej, niestety, wobec braku troski o dopracowanie do końca, także pod względem redakcyjnym, językowym. Tymczasem chciałoby się, aby to, co ukazuje się drukiem i trafia do potencjalnie szerokiego grona odbiorców, było zrobione możliwie najlepiej, świadczyło o klasie autora i wydawnictwa, a także o ich szacunku dla czytelnika.

Maria Trojanowska

Archiwa Kościoła katolickiego w Polsce. Informator, oprac. Maria Dębowska, Biblioteka Ośrodka Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2002, ss. 268

Pierwsze informatory, które poświęciły nieco uwagi zasobom archiwów kościelnych, ukazały się w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Były to Edwarda Chwalewika *Zbiory polskie* (t. 1, Warszawa 1926; t. 2, Warszawa 1927) i Karola Buczka *Archiwa polskie* („Nauka Polska" 1927, t. 7). W latach powojennych temat ten podejmowało kilku wybitnych znawców. O. Henryk Eugeniusz Wyczawski scharakteryzował zasoby archiwów kościelnych w *Księdze tysiąclecia katolicyzmu w Polsce* (t. 2, Lublin 1969) oraz w *Przygotowaniu do studiów w archiwach kościelnych* (Kalwaria Zebrzydowska 1989). Ks. Stanisław Librowski opracował hasło *Archiwa Kościoła w Polsce* w *Encyklopedii katolickiej* (t. 1, Lublin 1978). Ks. Roman Nir wydał *Informator o archiwach, bibliotekach i muzeach kościelnych* („Chrześcijanin w Świecie" 1977, t. 54), ukazujący m.in. stan archiwów kościelnych na dzień 31 marca 1977 r., podający warunki udostępniania ich zasobów, jak też adresy.

W ten nurt publikacji wpisują się opracowania autorstwa Marii Dębowskiej, od wielu lat związanej z Ośrodkiem Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL, w całości poświęcone zasobowi archiwów Kościoła katolickiego. Trzy z nich ukazały się na łamach periodyku „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" w tomach 62 (1993), 64 (1995) oraz 69 (1998). Publikacja ta ukazała się także w biuletynie *Niemiecki Instytut Historyczny* (1997, t. 3) oraz w pracy zbiorowej *Archiwa polskie*, wydanej pod redakcją Kazimierza Kozłowskiego (Warszawa–Szczecin 1998). Recenzowany *Informator o zasobie Archiwów Kościoła katolickiego w Polsce* stanowi więc kolejną, uzupełnioną i zaktualizowaną wersję poprzednich,

tym razem w formie wydawnictwa samodzielnego.

Publikacja rozpoczyna się od „Wprowadzenia" (także w wersji angielskiej), które zwięźle prezentuje genezę historycznych archiwów diecezjalnych i zakonnych. Obowiązek ich tworzenia wynika z kanonu 491 punkt 2 Nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Autorka podkreśliła ogromną rolę archiwów parafialnych. Zasób wielu z nich uległ zniszczeniu ze względu na brak odpowiedniego zabezpieczenia, niejednokrotnie będącego konsekwencją niedoceniania znaczenia archiwaliów przez proboszczów. Zasygnalizowany został także bardzo ważny problem, a mianowicie stosunkowo częste łamanie podstawowych zasad archiwalnych: przynależności zespołowej i pertynencji terytorialnej. Uświadomienie tego faktu jest szczególnie istotne dla badacza, gdyż umożliwia skuteczne zaplanowanie kwerendy źródłowej. Przemieszanie terytorialne i zespołowe materiałów archiwalnych w zasobach archiwów kościelnych było skutkiem kasaty zakonów, likwidacji diecezji i kapituł, jakie miały miejsce na przestrzeni minionych wieków. Także reorganizacje administracji kościelnej wpływały negatywnie na zasób poszczególnych archiwów, prowadząc nierzadko do rozproszenia archiwaliów, ich podziału pomiędzy nowo powstałe diecezje czy też prowincje zakonne. Tragiczny w skutkach dla części archiwów był też okres drugiej wojny światowej. Część wprowadzającą zamyka „Wykaz osób kierujących archiwami".

Informacje o zasobach archiwalnych autorka usystematyzowała według trzech grup: archiwa diecezjalne, archiwa zakonne męskie i archiwa zakonne żeńskie. Od razu trzeba jednak powiedzieć, że prezentacja łącznie 116 archiwów Kościoła katolickiego w Polsce bynajmniej nie oznacza, że badacz otrzymał informacje o wszystkich archiwach. Szczególnie zauważalny jest niepełny obraz archiwów zakonnych, ale także nie wszystkie diecezje utworzyły już archiwa historyczne.

Zasób 34 archiwów diecezjalnych został omówiony według alfabetycznej kolejności nazw miast, w których funkcjonują te archiwa. Wyjątek stanowią Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej oraz Archiwum Archidiecezjalne w Szczecinie, których termin erygowania zaplanowany był na rok 2002, a lakoniczne informacje o nich autorka zawarła na końcu tej części *Informatora* (s. 119–120). Można zastanawiać się, czy właśnie ta kolejność jest prawidłowa, ponieważ łamie wcześniej przyjętą regułę. Użytkownik, biorąc do ręki informator, będzie poszukiwał tych archiwów pod właściwą literą alfabetu, gdzie ich nie znajdzie. Niestety informacji wyjaśniającej nie znajdzie także we wprowadzeniu czy też w przypisie odsyłającym do właściwej strony.

Z kolei informacje dotyczące archiwów zakonnych: 35 zakonów i zgromadzeń zakonnych męskich oraz 47 zakonów i zgromadzeń zakonnych żeńskich, zostały usystematyzowane według alfabetycznej kolejności nazw rodzin zakonnych.

Notki informacyjne o każdym archiwum zawierają stałe elementy, zredagowane w sposób zwięzły, przejrzysty, w miarę możliwości według jednolitego schematu: informacje wstępne, rys historyczny, dzieje archiwum, zasób archiwum, księgozbiór podręczny, publikacje o archiwum.

W informacjach wstępnych znajdują się pełne dane adresowe, wraz z adresami poczty elektronicznej i strony internetowej archiwum, nazwisko dyrektora lub archiwisty je prowadzącego, a także dni i godzinny otwarcia. Rys historyczny przynosi krótką informację o dziejach diecezji, czasie jej powstania, zmianach administracyjnych, ale bez szczegółowego określania ich zasięgu geograficznego. W odniesieniu do zakonów i zgromadzeń zakonnych opowiednie informacje zawierają datę założenia, pełną nazwę (również w języku łacińskim), nazwisko i imię założyciela, regułę, miejscowość, w której znajduje się siedziba, ewentualnie dane dotyczące zakonów wyrosłych z ma-

cierzystego. Dzieje archiwum uwzględniają czas i miejsce jego powstania, osobę założyciela, fazy działalności i dzieje zasobu. Informacje te są często dość lakoniczne, ze względu na fakt kilkuletniej ledwie działalności archiwum.

Niewątpliwie najbardziej interesujący dla potencjalnego użytkownika jest opis zasobu archiwum, zawierający niezbędne informacje w stałej kolejności. Rozpoczyna je stan opracowania, który odzwierciedla etapy prac porządkowych nad zasobami archiwów. Jeżeli proces opracowywania został zakończony, podano daty skrajne akt przechowywanych w archiwum oraz ich rozmiar w metrach bieżących. Następnie znajdują się informacje, o dość zróżnicowanym stopniu szczegółowości, dotyczące przechowywanych zespołów. Według relacji autorki, ta nierównomierność opisu została uwarunkowana stopniem opracowania akt. Dlatego w niektórych archiwach dokładnie wymienione są nazwy zespołów, ich daty skrajne, liczba jednostek i metraż, a nawet sygnatury wybranych jednostek archiwalnych. W innych natomiast opis ogranicza się do wyliczenia zespołów i zbiorów, ewentualnie serii akt. I trudno byłoby podważać zasadność tej decyzji. Niemniej z punktu widzenia archiwisty poważne zastrzeżenie budzi pojęcie „wykaz akt", wprowadzone na oznaczenie spisu zespołów (zbiorów, serii akt) wchodzących w skład zasobu. W terminologii archiwalnej wykaz akt rozumiany jest dość jednoznacznie jako podstawowa pomoc kancelaryjna zawierająca rzeczową klasyfikację akt twórcy zespołu i ich kwalifikację według kategorii archiwalnych (ocenę wartości historycznej i użytkowej).

Opis zasobu zamykają informacje o pomocach archiwalnych niepublikowanych i drukowanych oraz o zmikrofilmowanych zespołach akt w archiwach diecezjalnych. W przypadku zespołów zmikrofilmowanych w Ośrodku ABMK, odsyłano do kolejnych numerów czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne", gdzie zamieszczano *Katalog mikrofilmów Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*. Ponadto w odniesieniu do Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach podana jest informacja dotycząca digitalizacji zasobu.

W pewien sposób dopełniają charakterystykę zawartości archiwów informacje o ich księgozbiorach podręcznych, dostępnych także dla użytkowników. Autorka zamieściła również bibliografię dotyczącą archiwów i ich zasobów.

Informator zamykają trzy indeksy: miejscowości będących siedzibami archiwów, popularnych (potocznych) nazw zakonów i zgromadzeń zakonnych oraz osób i nazw geograficznych wymienionych we wprowadzeniu.

Starannie przygotowany i ładnie wydany *Informator*, rejestrujący stan wiedzy o zasobach archiwów kościelnych z przełomu lat 2001 i 2002, jest cenną i niezmiernie użyteczną publikacją. Z całą pewnością będzie znakomitą pomocą dla wszystkich osób prowadzących poszukiwania źródłowe w archiwach Kościoła katolickiego w Polsce. Wolno też wyrazić nadzieję, że autorka podejmie trud przygotowania kolejnych, odpowiednio zaktualizowanych jego edycji.

Agnieszka Myśliwiec